

современном воспитании / О. Е. Кучерова // Среднее профессиональное образование. – 2006. – № 10. – С. 18–21. **6. Лызь А. Е.** Здоровье в контексте современных научных представлений о человеке / А. Е. Лызь, Н. А. Лызь // Известия Южного федерального университета. Технические науки. – 2005. – Т. 51. – № 7. – С. 105–110. **7. Маслоу А.** Мотивация и личность / Пер. А. М. Татлыбаевой. – СПб. : Евразия, 1999 – 206 с. **8. Мать Тереза.** О милосердии [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://motherteresa.ru/instruction/charity/about>. **9.** Медицинская психология с элементами общей психологии : [учеб. для средних мед. учеб. заведений] / А. М. Спринц, Н. Ф. Михайлова, Е. П. Шатова. – [2-е изд., испр. и доп.]. – СПб. : СпецЛит, 2009. – 445 с. **10. Мейерович А. Ю.** Возможности психолого-педагогического сопровождения как метода сохранения здоровья в современном образовании / А. Ю. Мейерович // Известия Южного федерального университета. Технические науки. – 2005. – Т. 51. – № 7. – С. 110–111. **11. Миллер Ф.** Мысль, разум, интеллект. Практическое руководство по развитию умственных способностей / Ф. Миллер [и др.]. – М. : Ридерз дайджест, 2003. – 320 с. **12. Науменко Ю. В.** Методология, концепция и технология здоровьесформирующего образования / Ю. В. Науменко // Отечественная и зарубежная педагогика. – 2013. – № 5 (14). – С. 115–146. **13.** Парламентські слухання «З питань оздоровлення та відпочинку дітей і молоді» (3 квітня 2013 року) [Електронний ресурс] / Офіційний портал Верховної Ради України. – Режим доступу: http://static.rada.gov.ua/zakon/new/par_sl/sl0304113.htm. **14.** Парламентські слухання «Освіта, охорона здоров'я та соціальне забезпечення дітей з порушенням психофізичного розвитку: проблеми та шляхи їх вирішення» (4 червня 2014 року) [Електронний ресурс] / Офіційний портал Верховної Ради України. – Режим доступу : http://static.rada.gov.ua/zakon/new/par_sl/SL040614.htm. **15.** Піклуватися про здоров'я дітей не на словах, а на ділі [Електронний ресурс] / Офіційний портал Міністерства охорони здоров'я України. – Режим доступу : http://www.moz.gov.ua/ua/portal/pre_20050303_0.html. **16. Подвойский Д. Г.** Социологические идеи Вильгельма Вундта [Электронный ресурс] / Д. Г. Подвойский, Л. М. Хайруллина // Социологический журнал. – 2001. – № 2. – Режим доступа : <http://www.nir.ru/sj/sj2-01pod.html> **17.** Психология здоровья : учебник [для вузов] / под ред. Г. С. Никифорова. – СПб. : Питер, 2006. – 607 с. **18. Творогова Н. Д.** Духовное здоровье / Н. Д. Творогова // Вестник Университета Российской академии образования. – 2006. – № 4 – С. 44–53. **19. Тимофієва М. П.** Психологія здоров'я: [навч. посібн.] / М. П. Тимофієва, О. В. Двіжона. – Чернівці : Книги – XXI, 2009. – 295 с. **20.** Устав (Конституція) Всемирной организации здравоохранения (принятая 22.07.1946 р.; набранная чинності 07.04.1948 р.) [Електронний ресурс] // Всемирная организация здравоохранения. Основные документы, 41 издание. – Женева 1998 г. / Офіційний веб-портал Верховної ради України. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_599.

УДК 371.132

Ольга Бондаренко

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ В СИСТЕМІ «ШКОЛА – ВНЗ»

Бондаренко О. В. Організація профорієнтаційної роботи в системі «школа – ВНЗ».

У статті висвітлено основні аспекти організації профорієнтаційної роботи в системі «школа – ВНЗ». Автором розкрито зміст, методи та форми профорієнтаційної роботи, здійснено аналіз чинників, які впливають на профільний, а згодом і професійний вибір старшокласників.

Ключові слова: професійна орієнтація, профорієнтаційна робота, професійне

самовизначення, вибір професії, система профорієнтації, форми та методи профорієнтаційної роботи.

Бондаренко О. В. Организация профориентационной работы в системе «школа – вуз».

В статье освещены основные аспекты организации профориентационной работы в системе «школа – вуз». Автором раскрыты содержание, методы и формы профориентационной работы, осуществлен анализ факторов, влияющих на профильный, а впоследствии и профессиональный выбор старшеклассников.

Ключевые слова: профессиональная ориентация, профориентационная работа, профессиональное самоопределение, выбор профессии, система профориентации, формы и методы профориентационной работы.

Bondarenko O. V. Organization career guidance in the «school – high school».

The article highlights the key aspects of the organization of vocational guidance in the «school – university». Author disclosed the contents, methods and forms of career guidance, carried out an analysis of factors affecting the profile, and subsequently senior professional choice.

Key words: vocational guidance, professional-oriented work, vocational self-determination, choice of profession, career guidance system, forms and methods of vocational guidance.

У нормативних положеннях, які визначають вектор розвитку вітчизняної освіти, зокрема в Концепції профільного навчання у старшій школі, зазначається, що «старша школа має існувати як профільна» [3], оскільки саме профільна школа реалізує принцип особистісно зорієнтованого навчання, що значно розширює можливості учня у виборі власної освітньої траєкторії.

У зв'язку з цим характерною тенденцією розвитку вітчизняної загальноосвітньої школи є «відмова від уніфікованості загальноосвітніх навчальних закладів, їх одноманітності» [6]. Це означає, що якщо раніше у школах були стандартизовані навчальний зміст, форми і методи організації навчально-виховного процесу, то нині вони мають бути особистісно зорієнтованими, тобто такими, реалізація яких забезпечить розкриття особистісного потенціалу кожного старшокласника й підготовку підростаючого покоління до вибору майбутньої професії.

Вирішальна роль у створенні умов для професійного самовизначення учнів належить саме профорієнтаційній роботі, під якою найчастіше розуміють «комплексну науково обґрунтовану систему форм, методів і засобів, спрямованих на забезпечення допомоги особистості в активному свідомому професійному самовизначенні та трудовому становленні» [5].

Соціально-економічна значущість проблем, які тісно пов'язані з самовизначенням старшокласників, зумовили появу низки наукових праць, у яких розглядаються окремі аспекти профорієнтаційної роботи. Першими, хто розробляв питання професійної орієнтації підростаючого покоління, вважають А. Біне, Ф. Гальтона, Г. Мюнстерберга, Ф. Парсона, Л. Термена, якими було розроблено тести для визначення професійних здібностей особистості.

Згодом психолого-педагогічні основи професійного самовизначення старшокласників розкрито Л. Виготським, І. Коном, О. Лентьєвим, В. Моляко та ін., чинники та мотиви вибору майбутньої професії старшокласниками досліджували Є. Клімов, Р. Немов, Г. Щукіна, П. Якобсон, С. Таточенко, В. Харламенко та ін.

У той же час педагоги (Г. Бал, Ю. Гільбух, М. Коломієць, С. Таточенко)

зазначають, що традиційна система навчання в загальноосвітній школі, на жаль, не забезпечує належного рівня готовності старшокласників до професійного самовизначення. Наслідком необгрунтованого вибору майбутньої професії є небажання випускників українських вишів працювати за спеціальністю. Як відомо, вибір професійного шляху починається не з моменту навчання у ВНЗ, а ще під час навчання у школі, під час вибору профілю навчання старшокласниками.

Метою статті є аналіз чинників, які впливають на профільний, а згодом і професійний вибір старшокласників, а також висвітлення змісту, методів та форм профорієнтаційної роботи у системі «школа – ВНЗ».

На основі аналізу наукової літератури можемо стверджувати, що проблема організації профорієнтаційної роботи у школі завжди перебувала в полі зору науковців. Нині у зв'язку з модернізацією старшої ланки загальноосвітньої школи вона не лише актуалізується, а й набуває дещо іншого змісту, оскільки має забезпечити умови для професійного самовизначення старшокласників в умовах профільної школи.

Відповідно до «Концепції профільного навчання у старшій школі» сучасний учень з п'ятого класу має бути залучений до допрофільної підготовки, згодом до профільного навчання, під час якого має на основі профілю навчання зробити свій професійний вибір і обрати відповідний ВНЗ. Однак чимало труднощів виникає як на етапі допрофільної, так і профільної підготовки.

Перша проблема пов'язана з тим, що традиційно профорієнтаційна робота цілеспрямовано проводиться саме у старших класах, хоча, як зазначає Н. Побірченко, дитина починає думати про те, ким вона буде в майбутньому, починаючи ще з раннього дошкільного віку [4].

Друга проблема пов'язана насамперед з тим, що тільки дві третини учнів 7-го класу (та їх батьки) уявляють собі, який профіль навчання обрати, а відповідно й професію в майбутньому. Приблизно в однієї третини учнів інтерес до тієї чи тієї професії змінюється кілька разів протягом навчання у школі. Тому за потреби мають бути забезпечені умови для зміни профілю навчання шляхом переходу з однієї мобільної профільної групи до іншої, що дуже складно практично забезпечити в умовах сучасної школи, особливо якщо це сільська школа.

Крім того, іноді виникають такі ситуації, коли вибір спочатку профілю навчання, а потім і професії зумовлений ставленням учня до предмета чи вчителя, а не його потенційними здібностями чи інтересами. Нерідко вибір профілю залежить від бажання батьків, соціальних змін, регіональних потребринку праці, особливостей регіону і соціально-культурного оточення учнів.

У дослідженні, проведеному М. Коломійцем, зазначається, що суттєво утруднюють організацію профорієнтаційної роботи такі чинники, як: недостатність методичної літератури з означеної проблематики, домінування серед форм профінформаційних бесід і зустрічей зі спеціалістами й практично повна відсутність такої форми, як «професійні проби» [2, с. 178], недостатня адаптація змісту шкільної освіти до потреб старшокласників тощо.

Ефективність проведення профорієнтаційної роботи в системі профільного навчання забезпечується взаємодією шкільної та вишівської освіти. Від рівня організації профорієнтаційної роботи та допрофільної підготовки залежатиме правильність вибору профілю навчання у старшій школі, який має відповідати освітнім потребам учнів. У свою чергу обгрунтованість вибору профілю навчання у старшій школі суттєво впливатиме на вибір майбутньої професії.

Задля діагностування професійної спрямованості, дослідження й оцінки мотивів,

які лежать в її основі, нами проведено опитування серед першокурсників криворізьких вишів за методикою К. Земфіра в модифікації А. Реана, анкетною «Самооцінка мотивів вибору професії», й «Тестом незакінчених речень» на основі модифікації методики Г. Драндрова.

За вихідне було взято положення про те, що мотив – це внутрішнє прагнення особистості до певного виду активності (діяльності, спілкування, поведінки), пов'язане із задоволенням певної потреби [1]. Науковці (В. Сластьонін, Н. Кузьміна, А. Реан) зазначають, що успіх діяльності, зокрема й професійної, залежить від сили мотивації та її структури. Відповідно до закону Йеркса-Додсона ефективність діяльності взаємопов'язана із силою мотивації, тобто чим сильнішим є спонукання до дії, тим вища результативність діяльності.

Значимо, що мотив може мати не лише кількісну характеристику (сильний, слабкий), але і якісну. Ураховуючи відношення мотиву до змісту діяльності мотиви поділяють на внутрішні та зовнішні. А. Реан зазначає, що внутрішня мотивація може відігравати роль компенсаторного чинника у випадку недостатньо розвинених здібностей або недостатнього запасу в особистості необхідних знань, умінь і навичок.

Аналіз результатів анкетування дозволяє стверджувати, що на вибір абітурієнтами майбутньої професії впливає багато чинників, серед яких: бажання здобути вищу освіту, усвідомлення в себе здібностей до обраної професії, можливість матеріального забезпечення й кар'єрного росту, можливість самореалізації під час професійної діяльності, інтерес до обраної професії.

Неабияке значення мають і такі мотиви обрання професії, як збереження сімейних традицій, можливість уникнути виконання військового обов'язку для чоловічої статі, недостатня спеціальна підготовка та низька матеріальна забезпеченість батьків для вступу до інших ВНЗ, поради улюблених учителів тощо.

Підсумовуючи, зазначимо, що лише в третині випускників шкіл під час вступу до ВНЗ переважала внутрішня мотивація, в інших – зовнішня мотивація вибору фаху.

У той же час під час бесіди вчителі-практики зауважують, що якщо у школі профорієнтаційна робота є невід'ємним складником педагогічного процесу, то, маючи уявлення про індивідуально-психологічні особливості старшокласників, систематично аналізуючи переваги та недоліки допрофільної підготовки та профільного навчання, педагоги можуть допомогти учневі зробити допрофільний, а потім профільний і професійний вибір.

Як слушно зазначає Н. Побірченко, «метою системи професійної орієнтації в межах загальноосвітньої школи є формування в учнів здатності обирати сферу професійної діяльності, яка б оптимально відповідала особистісним особливостям та запитам ринку праці» [4, с. 177].

Для успішного входження учня до світу професій необхідно створити умови для вияву його особистісного потенціалу, забезпечити набуття «адекватних уявлень про професійну діяльність, професію, що обирається, та власні можливості» [4, с. 177].

Зміст профорієнтаційної роботи в різних ланках школи має свою специфіку. Проаналізуємо його на основі вивчення «Положення про професійну орієнтацію молоді, яка навчається» [5] і спробуємо визначити, які саме форми та методи профорієнтаційної роботи можуть бути реалізовані на кожному етапі.

Тривалий час шкільна і вишівська освіта розглядалися окремо. Науковці говорили про наступність між дошкільним закладами та школою, між початковою та середньою ланками освіти, а от школа і ВНЗ нерідко існували окремо. Але С. Таточенко услід за С. Годник доводить, що «зміст наслідування в системі «школа –

ВНЗ» у тому, щоб «учорашний школяр став суб'єктом нового статусу, соціальної ролі, адаптації до ВНЗ, долучення до професії» [7].

Таблиця 1

Зміст, форми та методи профорієнтаційної роботи в системі «школа – ВНЗ»

Періоди	Етапи	Зміст і результат	Форми і методи профорієнтаційної роботи
Допрофесійний (шкільний)	початковий 1–4 класи	ознайомлення молодших школярів зі світом професій, виховання в них шанобливого ставлення до різних видів трудової і професійної діяльності, інтересу до пізнання своєї особистості. Результат: сформоване в молодших школярів ставлення до професійної діяльності	профінформаційні та профорієнтаційні ігри: «Вгадай професію», година спілкування: «Калейдоскоп професій», бесіди: «Усі професії важливі, усі професії потрібні», екскурсії
	пізнавально-пошуковий 5–7 класи	стимулювання мотивації до самопізнання свого внутрішнього потенціалу, формування установки на власну активність у професійному самовизначенні та оволодінні професійною діяльністю; ознайомлення з професіями під час педагогічного процесу; удосконалення умінь самооцінки, самоаналізу задля усвідомлення власної професійної спрямованості; консультування щодо вибору профілю подальшої освіти. Результат: вибір напрямку (профілю) навчання, продовження освіти у 8–9 класах	бланкові карткові профконсультативні ігри, активні методи особистісного і професійного самовизначення, прес-конференції, Дні науки, зустрічі зі спеціалістами, екскурсії, тренінгова вправа «Карта інтересів» тощо
	базовий 8–9, 8–11 класи	ознайомлення з основами вибору професії, вимог професій до людини, правил вибору професії; оволодіння методиками самопізнання, самооцінки, розвитку індивідуальних професійно важливих якостей, формування умінь зіставляти вимоги, необхідні для набуття конкретної професії з власними можливостями та потребами ринку праці; консультування відносно вибору професії та навчального закладу, проведення професійного добору для випускників загальноосвітніх навчально-виховних закладів. Результат: сформованість особистісно значущого смислу вибору професії, певної професійної спрямованості, професійне самовизначення учнів	мотиваційні тренінги «Знайди свій шлях», «Силует», тренінгові вправи «Зроби вибір», «Діамант цінностей», бесіда «Мій вибір», ділова гра «Моя майбутня професія», ярмарок професій, ярмарок «рівних можливостей», усні журнали, прес-конференції тощо
Професійний	професійне навчання	володіння професійними ЗУН; адаптація до професійного навчального закладу і нового соціального статусу; формування професійної мобільності, готовності до продовження професійної освіти і самовдосконалення, розвиток професійних інтересів і професійно важливих якостей; уточнення подальшої професійної перспективи. Результат: конкурентоспроможний на	кураторські години спілкування, тренінги «Професія – посада», тренінгові вправи «Мій тип професії», «Чинники вибору професії», «Рейтинг помилок», вправа-дискусія «Усвідомлений вибір професії»

Періоди	Етапи	Зміст і результат	Форми і методи профорієнтаційної роботи
		ринку праці кваліфікований робітник, спеціаліст, готовий до активної професійної діяльності	
	адаптаційний етап (професійна діяльність)	створення умов для професійного зростання, повноцінної самореалізації особистості у професійній діяльності; адаптація до трудового колективу, професії і нового соціального статусу. Результат: повноцінна реалізація особистістю потенційних можливостей у професійній діяльності	Тренінгові вправи: «Шукаю роботу/ оголошення», «Професійний попит: специфіка регіону», диспути: «У пошуках ідеальної професії, або що про це думають у світі?», «Кар'єра чи кар'єризм?»

Спільна робота школи та ВНЗ сприяє успішній професійній орієнтації школяра та адаптації студента до обраного фаху. Науковці стверджують, що обґрунтований вибір професії вдвічі зменшує в майбутньому «плинність кадрів», на 10% збільшує продуктивність праці й удвічі зменшує вартість навчання кадрів. А це означає, що, дбаючи про правильність вибору учнями майбутньої професії, педагоги дбають про забезпечення продуктивності праці й ефективності виробничого процесу професійної діяльності.

Перспективу подальших досліджень убачаємо у визначенні змісту роботи класних керівників та кураторів ВНЗ у формуванні професійної спрямованості молоді, що навчається.

Література

- 1. Бордовская Н. В.** Педагогика : [учебник для вузов] / Н. В. Бордовская, А. А. Реан. – СПб. : Питер, 2001. – 304 с.
- 2. Коломієць М.** Проблема підготовки класного керівника до організації профорієнтаційної роботи / М. Коломієць // Проблеми підготовки сучасного вчителя: наук.-метод. зб. – Умань, 2013. – № 7. – С. 176–182.
- 3.** Концепція профільного навчання в старшій школі // Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України. – 2003. – № 24. – С. 3–15.
- 4. Побірченко Н. А.** Організаційно-психологічні умови професійної орієнтації в загальноосвітній школі / Н. А. Побірченко, І. Б. Марченко // Проблеми сучасної психології: зб. наук. праць К-ПНУ імені Івана Огієнка, Інститут психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – 2009. – Вип. 6. Ч. 2. – С. 175–185.
- 5.** Положення про професійну орієнтацію молоді, яка навчається // Інформаційний збірник Міністерства освіти України. – К., 1995. – № 15. – С. 2–7.
- 6.** Профільне навчання в старшій школі: шляхи розвитку: [наук.-доп. бібліогр. покажч.] Вип.1 / АПН України. ДНІБ України ім. В. О. Сухомлинського; уклад.: Л. О. Пономаренко, Л. І. Ніколюк, Л. І. Самчук, І. М. Каневська [Електронний ресурс]. – К., 2004. – 163 с. – Режим доступу: <http://www.dnpb.gov.ua/datas/upload/files/320849870.pdf>
- 7. Таточенко Е. В.** Специфіка організації профорієнтаційної роботи в старших класах в системі «школа – вуз»: дис. ... канд. пед. наук: спец.: 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования» / Таточенко Елена Викторовна. – Старовполь, 2005. – 210 с.

УДК 378.147 : 004 – 057.21

Світлана Грищенко

ВИКОРИСТАННЯ ГЕОІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ

Грищенко С. М. Використання геоінформаційних технологій у підготовці майбутніх інженерів.

У статті розглянуто особливості використання геоінформаційних технологій у